

Heiki Krips

MA, Tartu Ülikooli haridusteaduskonna lektor
Uurimisvaldkond: õpetaja suhtlemisoscused

Õpilaste hinnangutest õpetaja suhtlemisele

RESÜMEE

Õpilaste hinnangute erinevusest õpetaja hoolivust, õiglust ning agressiivsust väljendavatele käitumisviisidele klassiruumis

Antud uurimuses osales 1044 õpilast, kellest 664 kuulus 5.–9. ja 380 10.–12. klassi. Eesmärgiks seati uurida õpilaste hinnangute erinevusi õpetaja hoolivust, õiglust ja agressiivsust väljendavatele käitumisviisidele klassiruumis. Püüti välja selgitada, kas esineb erinevusi 5.–9. ja 10.–12. klassi õpilaste hinnangutes nimetatud käitumisviisidele ning humanitaarainete ja reaalainete õpetajatele.

Püstitati kaks hüpoteesi: õpetaja hoolivust väljendavatele käitumisviisidele antavad õpilaste hinnangud on negatiivses seoses õpetaja agressiivsust väljendava-

te käitumisviisidega ja õpetaja õiglust/ausust väljendavatele käitumisviisidele antavad õpilaste hinnangud on negatiivses seoses õpetaja agressiivsust väljendavate käitumisviisidega. Hüpoteesid leidsid kinnitust.

Uuringu tulemusteks saadi ka mitmeid statistiliselt olulisi erinevusi 5.–9. ja 10.–12. klassi õpilaste hinnangutes nimetatud käitumisviisidele. Õpetaja hoolivust olid keskkooli/gümnaasiumiõpilased hinnanud keskmiselt kõrgemalt kui põhikooliõpilased. Õpetaja õiglust/ausust väljendavate väidete analüüsil selgus, et õpilased pida-

sid õpetajaid pigem ausateks ja õiglasteks. Uurimuse kontekstis on tähelepanuväärne ka tööik, et humanitaar- ja reaalaineid õpetavate õpetajate agressiivset käitumist väljendavatele toimumisviisidele antud õpilaste hinnangute võrdlemisel selgus statistiliselt oluline erinevus väite „Õpetaja läheb endast välja ja on kuri” osas. Reaalainete õpetajaid (keskmine 2,84) tajuti kurjemana kui humanitaarainete õpetajaid (keskmine 2,37).

Märksõnad: õpetaja suhtlemine, õpetaja käitumisviisid, hoolivus, õiglus, agressiivsus.

Teoreetiline taust

Konstruktivistlikust paradigmast lähtudes pole õppimine passiivne teadmiste kogumine ja väljastpoolt juhitud, vaid aktiivne, enesejuhitud protsess (Resnick 1989).

Õpetaja ülesanne on luua klassiruumis selline õppijakesne keskkond, mis

hõlbustaks ja reguleeriks õppimist (Den Brok jt 2004, 425; Vermunt ja Verloop 1999, 257).

DeVries ja Zan (1994) ütlevad, et konstruktivismist lähtuval õpetamisel omandab suure tähtsuse sotsiomoraalse atmosfääri loomine klassis. Seda aitavad luua sellised õpetajapoolsed käi-

tumisviisid nagu toetamine ja julgustamine, aga ka moraalsetest väärtustest kinnipidamine.

Oluliste printsiipidena, millest õpetaja käitumine klassiruumis peaks lähtuma, on nimetatud õppijakeskust, sõbralikust ja abistamist, õpilaste õpivajaduste ja probleemide märkamist; distsipliini

saavutamist, õiglust (Abbott-Chapman Hughes, Williamson 2001, 174).

Õpetaja usaldusväärsus õpilaste jaoks on õppijakeskse õppekeskkonna oluline karakteristik. Õpetaja tajumine usaldusväärseks on seotud õpetaja tajumisega õpilaste poolt õiglase ja ausana (Chory 2007, 90).

Toetudes näiteks McCroskey (1992) seisukohale, sisaldab õpetaja usaldusväärsus endas kolme dimensiooni: kompetentsust, õiglust ja hoolivust.

Õpetaja hoolivust käsitlevas uurimuses defineerivad Teven ja McCroskey (1997, 2–8) õpetaja hoolivust läbi kolme dimensiooni – empaatia, mõistmise ja tundlikkuse. Nende uurimuse tulemustest ilmneb, et õpilased, kes tajuvad õpetajat hoolivana, hindavad positiivsemalt ainekursust, mida see õpetaja õpetas, võrrelduna õpilastega, kes oma õpetaja käitumises hoolivust ei tajunud.

Russel, Purkey ja Siegel (1982, 36–37) kirjeldavad õpetaja hoolivust mitme sellise verbaalse ja mitteverbaalse käitumisviisi kaudu, mis väljendavad tunnustamist ja heakskiitu. Nad nimetavad silmsidet, naeratust, noogutamist, lõdvestunud poosi, sõbralikku hääletooni, tähelepanelikku kuulamist ja hoolivust väljendavaid ütlusi.

Edwards ja Myers (2007, 47) leiavad, uurides õpetaja usaldusväärse seoseid õpetaja verbaalselt väljendatud agressiivsusega, et õpilaste tajutud õpetaja kompetentsus, õiglus ja hoolivus on negatiivses seoses õpetaja verbaalse agressiivsusega. Mis tähendab, et verbaalselt agressiivset õpetajat (märksused õpilase isiksuse, kompetentsuse, väljanägemise kohta; naeruvääristamine; ähvardamine; kurjustamine jne) tajuvad õpilased vähem kompetentse, usaldusväärse ja hoolivana.

Mitmed uuringud on näidanud, et usaldusväärsetena tajutud õpetaja õpilastel on tema aines kõrgem õpimotivatsioon ja nad saavutavad paremaid tulemusi nii afektiivses kui ka kognitiivses õppimises (Frymier ja Thompson 1992; Teven ja McCroskey 1997; Johnson ja Miller 2002).

Teoreetilise käsitluse kokkuvõttena tuleb märkida, et konstruktivistlikust õpikäsitlusest lähtudes muutub oluliseks selline õppijakeskne lähenemisviis, milles on tähtsal kohal õpetaja hoolivust ja õiglust väljendavad käitumisviisid ning

puuduvad agressiivsust väljendavad käitumisviisid.

Metoodika

Käesoleval uurimisel oli kaks eesmärki. Esiteks taheti välja selgitada, kas esineb erinevusi põhikooli- ja keskkooli-õpilaste hinnangutes õpetaja hoolivust, õiglust/ausust ja agressiivsust väljendavatele toimimisviisidele klassiruumis. Teiseks taheti välja selgitada, kas esineb statistiliselt olulisi erinevusi humanitaarainete ja reaalainete õpetajatele antavates hinnangutes nimetatud toimimisviisidele.

Püstitati järgmised hüpoteesid.

1) Mida kõrgemad on õpilaste poolt õpetaja hoolivust väljendavatele käitumisviisidele antavad hinnangud, seda madalamad on nende hinnangud õpetaja agressiivsust väljendavatele käitumisviisidele.

2) Mida kõrgemad on õpilaste poolt õpetaja õiglust/ausust väljendavatele käitumisviisidele antavad hinnangud, seda madalamad on nende hinnangud õpetaja agressiivsust väljendavatele käitumisviisidele.

Uurimuses osales 1044 õpilast, neist põhikooliõpilasi (5.–9. klass) 664 ja keskkooli/gümnaasiumiõpilasi (10.–12. klass) 380. Kokku osales 47 klassi komplekti õpilasi, kusjuures iga klass hindas ühte õpetajat. 47 õpetajast õpetas 18 reaalaineid ja 19 humanitaaraineid. Muude ainete (kehaline kasvatus, tööõpetus, muusika, kunst) õpetajaid oli 10. Naissoost oli 44 ja meessoost 3 õpetajat.

Ankeedi õpetaja hoolivust käsitlev (vt lisa 1) osa koosnes viieteistkümnest väitest, õiglust/ausust käsitlev osa (vt lisa 2) kaheksast väitest ning agressiivsust käsitlev osa (vt lisa 3) kolmest väitest. Antud väidetele tuli õpilastel vastata viiepallilisel Likerti skaalal (1 – mitte kunagi; 5 – alati). Ankeedi väidete koostamisel tugineti õpetaja suhtlemismallide skaaladele (ÕSS), mis on välja töötatud eesti õpetajate rühmatööde käigus (Krips 2003, 120–122).

Lisaks ÕSS-ist pärit väidetele lisati ankeedi hoolivust käsitlevasse osasse järgmised väiteid She ja Fisher (2000) välja töötatud õpetaja suhtlemise küsimustiku (TCBQ *Teacher Communication Behavior Questionnaire*) mitteverbaalse toetuse (*nonverbal support*)

osast: „Õpetaja hoolib minust”; „Õpetaja noogutab, näidates, et ta toetab mind, kui ma püüan leida tema küsimusele vastust”; „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind”; „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et on huvitatud sellest, mida ma vastamisel räägin”; „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure”. Ka lisati väide „Õpetaja kasutab minu nime”.

Andmetöötluseks kasutati statistilise andmetöötluse paketti SPSS 13.

Uurimuse tulemused ja analüüs

Õpetaja hoolivust väljendava käitumise ankeedi (vt lisa 1) reliablus oli 0.909 (Cronbachi Alpha). Saadud tulemused näitavad, et kõigi õpetaja hoolivust käsitleva viieteist väite osas (vt tabel 1) olid kõik keskkooli/gümnaasiumi hinnangute keskmised kõrgemad kui vastavate põhikooli keskmised. Põhikooli ja keskkooli/gümnaasiumiõpilaste antud hinnangute statistilist erinevust iga väite osas uuriti t-testiga, mille tulemusena leiti, et kõik keskkooliõpilaste hinnangute keskmised erinevad statistiliselt põhikooliõpilaste hinnangute keskmistest. Väidete „Õpetaja kasutab minu nime”; „Kui ma räägin õpetajale oma murest, siis õpetaja püüab aidata” ja „Õpetaja noogutab, näidates, et ta toetab mind, kui ma püüan leida tema küsimusele vastust” puhul $p < 0,05$; ülejäänud väidete puhul $p < 0,01$.

Tulemustest nähtub, et nii põhikooli kui ka keskkooliõpilaste madalaimad hinnangud olid antud samadele väidetele, kusjuures keskkooli/gümnaasiumiõpilaste hinnangud olid kõrgemad põhikooliõpilaste hinnangutest: „Õpetaja kiidab mind või ütleb hästi” (keskkool 3,22; põhikool 3,05); „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure” (keskkool 3,43; põhikool 3,16); „Õpetaja hoolib minust” (keskkool 3,44; põhikool 3,18); „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind” (keskkool 3,46; põhikool 3,19).

Nii põhikooli kui ka keskkooliõpilaste kõrgemad hinnangud olid antud järgmistele väidetele: „Õpetaja kasutab minu nime” (keskkool 4,27; põhikool 4,10); „Õpetaja räägib minuga rahulikult, lah-

kelt, meeldiva hääletooniga" (keskkool 4,09; põhikool 3,67); „Õpetaja hääletoon on sõbralik" (keskkool 4,01; põhikool 3,68); „Õpetaja kuulab mind tähelepanelikult ja saab aru, mida ma räägin" (keskkool 3,89; põhikool 3,65).

Humanitaar- ja reaalseid õpetavate õpetajate hoolivust väljendavatele toimimisviisidele antud õpilaste hinnangute aritmeetiliste keskmiste erinevuse hindamisel t-testi abil saadi statistiliselt oluline erinevus ($p < 0.01$) järgmiste väidete osas (vt tabel 2 pöörde): „Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa" (humanitaarained 3,77; reaalsained 3,37); „Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga" (humanitaarained 3,94; reaalsained 3,71); „Õpetaja näib rõõmsameelne" (humanitaarained 3,87; reaalsained 3,65); „Õpetaja kasutab minu nime" (humanitaarained 4,27; reaalsained 4,02); „Õpetaja hääletoon on sõbralik" (humanitaarained 3,88; reaalsained 3,69). Kusjuures kõigi nimetatud väidete puhul olid humanitaarainete õpetajatele antavad hinnangud kõrgemad reaalsainete õpetajatele antavatest hinnangutest. Samas said nimetatud väited ülejäänud väidetega võrreldes kõrgemaid hinnanguid (välja arvatud „Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa", kus reaalsainete õpetajatele antud hinnangute keskmine oli 3,37).

Õpetaja õiglust/ausust väljendava käitumise ankeedi (vt lisa 2) reliiabilus oli 0.576 (Cronbachi Alpha). Põhi- ja keskkooli/gümnaasiumiõpilaste hinnangute statistilist erinevust iga väite osas uuriti t-testiga. Tulemuseks saadi, et kõigile väidetele antud hinnangute keskmine oli statistiliselt erinev (väite „Õpetaja hindab mind õiglaselt" puhul $p < 0.05$, ülejäänud väidete puhul $p < 0.01$).

Põhi- ja keskkooli/gümnaasiumiõpilaste antud hinnangud vastavalt põhi- ja keskkooli/gümnaasiumiõpetajatele (vt tabel 3 pöörde) erinesid järgmises: „Õpetaja hindab mind õiglaselt, tulemuste järgi" – keskkool 4,13, põhikool 3,96; „Õpetaja peab kokkulepetest kinni ja täidab lubadused" – keskkool 4,17, põhikool 3,96; „Õpetajal on täpsed hindamisnõuded ja ma saan nendest aru" – keskkool 4,03, põhikool 3,89; „Õpetaja on aus" – keskkool 4,32, põhikool 4,11; „Õpetaja on õiglane, kui ta räägib meie vigadest" – keskkool 4,02, põhikool 3,83; „Õpetaja ei hoia õpilaste saladusi,

		N	Mean	Std. Deviation
Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa.	põhikool	664	3.41	1.047
	keskkool	380	3.90	.933
Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga.	põhikool	664	3.67	1.055
	keskkool	380	4.09	.864
Õpetaja kiidab mind või ütleb hästi.	põhikool	664	3.05	1.097
	keskkool	380	3.22	.881
Õpetaja kuulab mind tähelepanelikult ja saab aru, mida ma räägin.	põhikool	664	3.65	1.065
	keskkool	380	3.89	.933
Kui ma vastan, siis õpetaja julgustab mind ja on sõbralik.	põhikool	664	3.55	1.197
	keskkool	380	3.87	.910
Õpetaja rõõmustab koos minuga, kui mu tulemus on hea.	põhikool	663	3.56	1.322
	keskkool	380	3.76	1.005
Õpetaja näib rõõmsameelne.	põhikool	664	3.62	1.096
	keskkool	380	4.01	.906
Õpetaja kasutab minu nime.	põhikool	664	4.10	1.186
	keskkool	380	4.27	1.013
Kui ma räägin õpetajale oma murest, siis õpetaja püüab aidata.	põhikool	664	3.72	1.209
	keskkool	380	3.88	1.075
Õpetaja hoolib minust.	põhikool	663	3.18	1.232
	keskkool	380	3.44	.982
Õpetaja noogutab, näidates, et ta toetab mind, kui ma püüan leida tema küsimusele vastust.	põhikool	664	3.54	1.142
	keskkool	380	3.71	.987
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind.	põhikool	664	3.19	1.161
	keskkool	380	3.46	1.010
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et on huvitatud sellest, mida ma vastamisel räägin.	põhikool	664	3.32	1.136
	keskkool	380	3.62	.927
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure.	põhikool	664	3.16	1.149
	keskkool	380	3.43	1.016
Õpetaja hääletoon on sõbralik.	põhikool	664	3.68	1.121
	keskkool	380	4.01	.981

Tabel 1. Põhi- ja keskkooliõpilaste hinnangute keskmised õpetaja hoolivust väljendavatele toimimisviisidele.

vaid räägib need välja" – keskkool 1,64, põhikool 1,83; „Õpetaja teeb õpilaste vahel vahet" – keskkool 2,92, põhikool 3,30; „Õpetaja kuulab ära õpilasepoolse põhjenduse, enne kui karistab" – keskkool 3,76, põhikool 3,50.

Humanitaaraineid ja reaalseid õpetavate õpetajate ausust/õiglust väljendavatele toimimisviisidele antud õpilaste hinnangute aritmeetiliste keskmiste erinevuse kontrollimisel t-testiga statistiliselt olulisi erinevusi ($p > 0.01$) ei ilmnenud.

Õpetaja agressiivsust väljendava käitumise ankeedi (vt lisa 3) reliiabilus oli 0.708 (Cronbachi Alpha).

Põhi- ja keskkooli/gümnaasiumiõpilaste poolt õpetaja agressiivsust väljendavale käitumisele antud hinnangute statistilise erinevuse uurimisel t-testiga saadi, et põhi- ja keskkooli/gümnaasiumiõpilaste hinnangute keskmised erinesid statistiliselt ($p < 0.01$).

Kõigi kolme väite puhul olid keskkooli-/gümnaasiumiõpilaste hinnangute keskmised madalamad põhikooliõpi-

laste hinnangute keskmisest (vt tabel 4 pöörde): „Õpetaja pahandab ja kurjustab, kui õpilane eksib" – keskkool 2,37, põhikool 2,68; „Õpetaja läheb endast välja ja on kuri" – keskkool 2,21, põhikool 2,85; „Õpetaja ütleb õpilastele halvasti" – keskkool 1,83, põhikool 2,17.

Humanitaaraineid ja reaalseid õpetavate õpetajate agressiivset käitumist väljendavatele toimimisviisidele antud õpilaste hinnangute aritmeetiliste keskmiste erinevuse kontrollimisel t-testiga saadi statistiliselt oluline erinevus väite „Õpetaja läheb endast välja ja on kuri" puhul ($p < 0.01$), kusjuures humanitaarainete õpetajatele antud hinnangute keskmine oli 2,37 ja reaalsainete õpetajatele antud hinnangute keskmine 2,84.

Hüpoteeside kontrollimiseks kasutati Spearmani korrelatsioonanalüüsi. Saadi järgmised tulemused: korrelatsioon õpetajate hoolivusele antud hinnangute ja õpetajate agressiivsusele antud hinnangute vahel oli $r = -0,48$ ($p < 0,01$) ja korrelatsioon õpetajate õiglusele/aususele antud hinnangute ja õpetajate agressiiv-

	Õpetajad õpetavad	N	Mean	Std. Deviation
Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa.	humanitaaraineid	452	3.77	.999
	reaalaineid	428	3.37	1.058
Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga.	humanitaaraineid	452	3.94	.995
	reaalaineid	428	3.71	1.016
Õpetaja kiidab mind või ütleb hästi.	humanitaaraineid	452	3.11	1.018
	reaalaineid	428	3.10	1.036
Õpetaja kuulab mind tähelepanelikult ja saab aru, mida ma räägin.	humanitaaraineid	452	3.78	.968
	reaalaineid	428	3.69	1.080
Kui ma vastan, siis õpetaja julgustab mind ja on sõbralik.	humanitaaraineid	452	3.66	1.086
	reaalaineid	428	3.60	1.127
Õpetaja rõõmustab koos minuga, kui mu tulemus on hea.	humanitaaraineid	452	3.60	1.178
	reaalaineid	427	3.56	1.279
Õpetaja näib rõõmsameelne.	humanitaaraineid	452	3.87	1.040
	reaalaineid	428	3.65	1.055
Õpetaja kasutab minu nime.	humanitaaraineid	452	4.27	1.059
	reaalaineid	428	4.02	1.191
Kui ma räägin õpetajale oma murest, siis õpetaja püüab aidata.	humanitaaraineid	452	3.75	1.102
	reaalaineid	428	3.78	1.218
Õpetaja hoolib minust.	humanitaaraineid	452	3.29	1.086
	reaalaineid	427	3.20	1.201
Õpetaja noogutab, näidates, et ta toetab mind, kui ma püüan leida tema küsimusele vastust.	Humanitaaraineid	452	3.65	1.076
	Reaalaineid	428	3.53	1.085
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind.	Humanitaaraineid	452	3.28	1.114
	Reaalaineid	428	3.27	1.114
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et on huvitatud sellest, mida ma vastamisel räägin.	humanitaaraineid	452	3.44	1.058
	reaalaineid	428	3.39	1.095
Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure.	humanitaaraineid	452	3.27	1.084
	heaalaineid	428	3.23	1.123
Õpetaja hääletoon on sõbralik.	humanitaaraineid	452	3.88	1.056
	reaalaineid	428	3.69	1.134

Tabel 2. Humanitaarainete ja reaalinete õpetajatele antavate õpilaste hinnangute keskmised hoolivust väljendavatele toimumisviisidele.

		N	Mean	Std. Deviation
Õpetaja hindab mind õiglaselt, tulemuste järgi.	põhikool	664	3.96	1.147
	keskkool	380	4.13	.964
Õpetaja peab kokkulepetest kinni ja täidab lubadused.	põhikool	664	3.96	1.056
	keskkool	380	4.17	.957
Õpetajal on täpsed hindamisnõuded ja ma saan nendest aru.	põhikool	664	3.89	1.144
	keskkool	380	4.03	1.010
Õpetaja on aus.	põhikool	664	4.11	1.060
	keskkool	380	4.32	.918
Õpetaja on õiglane, kui ta räägib meie vigadest.	põhikool	664	3.83	1.097
	keskkool	380	4.02	.917
Õpetaja ei hoiä õpilaste saladusi, vaid räägib need välja.	põhikool	663	1.83	1.145
	keskkool	380	1.64	.998
Õpetaja teeb õpilaste vahel vahet.	põhikool	664	3.30	1.393
	keskkool	380	2.92	1.423
Õpetaja kuulab ära õpilasepoolse põhjenduse, enne kui karistab.	põhikool	664	3.50	1.191
	keskkool	380	3.76	1.113

Tabel 3. Põhi- ja keskkooliõpilaste hinnangute keskmised õpetaja õiglust (ausust) väljendavatele toimumisviisidele.

		N	Mean	Std. Deviation
Õpetaja pahandab ja kurjustab, kui õpilane eksib.	põhikool	664	2.68	1.212
	keskkool	380	2.37	1.016
Õpetaja läheb endast välja ja on kuri.	põhikool	664	2.85	1.294
	keskkool	380	2.21	1.149
Õpetaja ütleb õpilastele halvasti.	põhikool	664	2.17	1.193
	keskkool	380	1.83	.965

Tabel 4. Põhi- ja keskkooliõpilaste hinnangute keskmised õpetaja agressiivset käitumist väljendavatele toimumisviisidele.

susele antud hinnangute vahel oli $r = -0,559$ ($p < 0,01$). Seega leidsid hüpoteesid kinnitust.

Diskussioon

See, et nii 5.–9. kui ka 10.–12. klassi õpilaste kõrgemad hinnangud anti väidetele „Õpetaja kasutab minu nime”; „Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga”; „Õpetaja hääletoon on sõbralik”; „Õpetaja kuulab mind tähelepanelikult ja saab aru, mida ma räägin”, võib viidata asjaolule, et õpetajad suhtlevad õppeprotsessis klassi kui grupiga viisakalt ja sõbralikult. Samas võib see, et nii põhikooli- kui ka keskkooli-/gümnaasiumiõpilaste madalaimad hinnangud anti väidetele „Õpetaja kiidab mind või ütleb hästi”; „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure”; „Õpetaja hoolib minust”; „Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind”, viidata asjaolule, et õpetajad suhtlevad klassi kui grupiga küll sõbralikult, kuid vajaka jääb hoolivuse välja näitamisest iga üksiku õpilase suhtes. Kas see on nii, võiks olla edaspidise uurimise objekt. Ka oleks huvitav uurida, kas õpetajatel ei jagu taoliseks õpilase individuaalsuse arvestamiseks aega, tahtmist, oskusi või on asi milleski muus.

Ka see, et väide „Õpetaja kiidab mind” sai õpilastelt kõige madalama keskmise hinnangu (3,05), tõstatab vajaduse antud käitumisviisi edaspidi põhjalikumalt uurida, et leida vastus küsimustele „Kui paljud õpetajad õpilasi klassiruumis ikkagi kiidavad?”; „Kas nad teevad seda õpilaste meelest liiga vähe?”; „Miks kiidetakse liiga vähe?”.

Huvitav on ka, et humanitaaraineid õpetavate õpetajate järgmised hoolivust väljendavad toimumisviisid („Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa”; „Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga”; „Õpetaja näib rõõmsameelne”; „Õpetaja kasutab minu nime”; „Õpetaja hääletoon on sõbralik”) said õpilastelt kõrgema hinnangu kui reaalinete õpetajate samad toimumisviisid. Saadud tulemus võib viidata sellele, et humanitaarainete õpetajaid tajutakse sõbralikemana kui reaalinete õpetajaid.

Õpetaja õiglust/ausust väljendavate väidete analüüsil selgus, et õpilased pi-

dasid õpetajaid pigem ausateks ja õiglasteks. Näiteks „Õpetaja on aus” – keskkooli-/gümnaasiumiõpilased 4,32; põhikooliõpilased 4,11; „Õpetaja on õiglane, kui ta räägib meie vigadest” – keskkooli-/gümnaasiumiõpilased 4,02; põhikooliõpilased 3,83. Siiski eristus teistest väide „Õpetaja teeb õpilaste vahel vahet” – keskkooli-/gümnaasiumiõpilased 2,92; põhikooliõpilased 3,30).

Vaadates saadud tulemusi õpetaja agressiivsust väljendavate käitumisviiside osas, saab märkida, et uuritud põhikooliõpetajad kasutavad neid agressiivsust väljendavaid käitumisviise enam kui keskkooli-/gümnaasiumiõpetajad. Võib ju väita, et „Õpetaja ütleb õpilastele halvasti” puhul on keskkooli-/gümnaasiumiõpilaste hinnangute keskmine 1,83 ja põhikooliõpilaste hinnangute keskmine 2,17 suhteliselt madal tulemus. Ometi tõstataks autor diskussiooni sellest, et õpilasele halvasti ütlemine pole õigustatud ka selle toimimisviisi suhteliselt vähese esinemise korral.

Uurimuse kontekstis on tähelepanuväärne ka see, et humanitaaraineid ja reaallaineid õpetavate õpetajate agressiivset käitumist väljendavatele toimimisviisidele antud õpilaste hinnangute võrdlemisel selgus statistiliselt oluline erinevus väite „Õpetaja läheb endast välja ja on kuri” osas. Selle väite puhul oli reaallainete õpetajatele antud hinnangute keskmine 2,84 suurem humanitaarainete õpetajatele antud hinnangute keskmisest 2,37.

Uurimistulemustest selgus ka, et mida kõrgemad on õpilaste poolt õpetaja hoolivust ja õiglust/ausust väljendavatele käitumisviisidele antavad hinnangud, seda madalamad on nende hinnangud õpetaja agressiivsust väljendavatele käitumisviisidele. Antud tulemused viitavad vajadusele uurida seda, milline on õpetaja agressiivsete käitumisviiside toime nii õpilaste õpimotivatsioonile kui ka õpitulemustele selles aines, mille õpetaja kasutab agressiivsust väljendavaid toimimisviise klassiruumis.

Kirjandus

Abbott-Chapman, J., Hughes, P. ja Williamson, J. (2001) Teachers' Perceptions of Classroom Competencies over a Decade of Change. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education* 29 (2), 171–185.

Chory, R. M. (2007) Enhancing Student Perceptions of Fairness: The Relationship between Instructor Credibility and Classroom Justice. *Communication Education*, 56 (1), 89–105.

Den Brok, P., Bergen, T., Stahl, R. J. ja Brekelmans, M. (2004) Students' perceptions of teacher control behaviours. *Learning & Instruction* 14 (4), 425–443.

DeVries, R. ja Zan, B. (1994) *Moral Classrooms, moral childrens: Creating a constructivist atmosphere in early education*. NY: Teachers College Press.

Edwards, C. ja Myers, S. A. (2007) Perceived Instructor Credibility as a Function of Instructor Aggressive Communication. *Communication Research Reports* 24 (1), 47–53.

Frymier, A. B. ja Thompson, C. A. (1992). Perceived teacher affinity-seeking in relation to perceived teacher credibility. *Communication Education* 41, 388–399.

Johnson, S. D. ja Miller, A. N. (2002) A cross-cultural study of immediacy, credibility, and learning in the U.S. and Kenya. *Communication Education*, 51, 280–292.

Kriips, H. (2003) *Suhtlemisoskustest õpetamisel ja juhtimisel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

McCroskey, J. S. (1992) *An introduction to communication in the classroom*. Edina, MN: Burgess International.

Russell, D., Purkey, W. ja Siegel, B. L. (1982) The artfully inviting teacher: a hierarchy of strategies. *Education*, 103 (1), 35–38.

Plax, T. G. ja Kearney, P. (1998) Classroom Management: Contending with College Student Discipline. *Teaching Communication*. 2. trükk. Toim Vangelisti, A. L., Daly, J. A. ja Friedrich, G. W. Mahwah, N. J.: Erlbaum.

Resnick, L. B. (1989) Introduction. *Knowing learning and instruction*. Toim Resnick, L. B. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, 1–25.

She, H. C. ja Fisher, D. (2000) The Development of a Questionnaire To Describe Science Teacher Communication Behavior in Taiwan and Australia. *Science Education* 84 (6), 706–726.

Teven, J. J. ja McCroskey, J. C. (1997) The relationship of perceived teacher caring with student learning and teacher evaluation. *Communication Education* 46, 1–9.

Vermunt, J. D. ja Verloop, N. (1999) Congruence and friction between learning and teaching. *Learning & Instruction* 9 (3), 257–280.

LISA 1: Õpetaja hoolivust väljendavad toimimisviisid

1. Õpetaja vaatab mulle lahkelt otsa.
2. Õpetaja räägib minuga rahulikult, lahkelt, meeldiva hääletooniga.
3. Õpetaja kiidab mind või ütleb hästi.
4. Õpetaja kuulab mind tähelepanelikult ja saab aru, mida ma räägin.
5. Kui ma vastan, siis õpetaja julgustab mind ja on sõbralik.
6. Õpetaja rõõmustab koos minuga, kui mu tulemus on hea.
7. Õpetaja näib rõõmsameelne.
8. Õpetaja kasutab minu nime.
9. Kui ma räägin õpetajale oma murest, siis õpetaja püüab aidata.
10. Õpetaja hoolib minust.
11. Õpetaja noogutab, näidates, et ta toetab mind, kui ma püüan leida tema küsimusele vastust.
12. Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind.
13. Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et on huvitatud sellest, mida ma vastamisel räägin.
14. Ilma et õpetaja midagi ütleks, näitab ta oma miimikaga, et ta toetab mind, kui mul on mure.
15. Õpetaja hääletoon on sõbralik.

LISA 2: Õpetaja õiglust/ausust väljendavad toimimisviisid

1. Õpetaja hindab mind õiglaselt, tulemuste järgi.
2. Õpetaja peab kokkulepetest kinni ja täidab lubadused.
3. Õpetajal on täpsed hindamisnõuded ja ma saan nendest aru.
4. Õpetaja on aus.
5. Õpetaja on õiglane, kui ta räägib meie vigadest.
6. Õpetaja ei hoiu õpilaste saladusi, vaid räägib need välja.
7. Õpetaja teeb õpilaste vahel vahet.
8. Õpetaja kuulab ära õpilase põhjenduse, enne kui karistab.

LISA 3: Õpetaja agressiivsust väljendavad toimimisviisid

1. Õpetaja pahandab ja kurjustab, kui õpilane eksib.
2. Õpetaja läheb endast välja ja on kuri.
3. Õpetaja ütleb õpilastele halvasti.